

Rådsrekommendation om ökad forskningssäkerhet

2023/24:FPM43

Utbildningsdepartementet

2024-02-28

Dokumentbeteckning

COM(2024) 26

Förslag till RÅDETS REKOMMENDATION om ökad forskningssäkerhet

Tidigare faktapromemoria i ärendet: 2022/23:FPM115.

Sammanfattning

Den 24 januari 2024 presenterade EU-kommissionen ett förslag till rådets rekommendation för att hantera risker i forskningssamarbeten, särskilt med länder utanför EU. I förslaget betonas vikten av kunskapssäkerhet och etik, samtidigt som akademisk frihet och öppen vetenskap upprätthålls. Förslaget innehåller principer för ansvarsfull internationalisering och åtgärder som kan vidtas på unions-, statlig och institutionell nivå för att stärka forskningssäkerheten.

Regeringen välkomnar åtgärder för stärkt forskningssäkerhet. Internationellt forskningssamarbete är i många fall avgörande för excellent forskning och innovation även i en alltmer osäker och polariserad värld med geopolitiska utmaningar där öppenhet och samarbete riskerar att utnyttjas av främmande makt. Därför anser regeringen att Sverige och EU bör sträva efter enhetliga rekommendationer samt relevanta riktlinjer och stödstrukturer på rätt nivå. Förslaget till rekommendation är omfattande och för att den ska kunna implementeras inom nio månader efter antagande är det önskvärt att åtgärder är samordnade från den europeiska nivån till individnivån. Implementeringen av rekommendationen bör inte leda till ökad administrativ börda för aktörerna och beakta forskarperspektivet. Definitionen av forskningssäkerhet bör tydligt inkludera ansvarsfull internationalisering, med fokus på riskbedömning, etik och akademisk frihet.

1.1 Ärendets bakgrund

I ljuset av den geopolitiska utvecklingen har EU-kommissionen påbörjat ett arbete och ett samtal med EU:s medlemsstater om EU:s förhållningssätt till ekonomisk säkerhet. I meddelandet om en europeisk strategi för ekonomisk säkerhet från 20 juni 2023 (COM(2023) 20 final) presenterade EU-kommissionen initiativet om inrättandet av en expertgrupp för utgående investeringar. Expertgruppen har under hösten 2023 diskuterat vilka typer av investeringar, destinationer och teknikområden som skulle kunna innebära risker för EU:s ekonomiska säkerhet. I det uppdaterade meddelandet om att avancera europeisk ekonomisk säkerhet: en introduktion till fem initiativ (COM(2024) 22 final) presenterade kommissionen förslag till rådsrekommendation om åtgärder för att stärka forskningssäkerheten på nationell nivå och branschnivå (förslag till rådets rekommendation om ökad forskningssäkerhet), vilken baseras på de diskussioner som skett inom ramen för den ovan nämnda expertgruppen.

1.2 Förslagets innehåll

Förslaget till rekommendationen syftar till att hantera risker i forsknings-samarbeten, särskilt med länder utanför EU och betonar vikten av kunskaps-säkerhet och etik, samtidigt som akademisk frihet och öppen vetenskap upprätthålls. Förslaget innehåller rekommendationer för medlemsstater och forskningsinstitutioner samt stödaktiviteter på unionsnivå för att stärka forskningssäkerheten och även principer för ansvarsfull internationalisering. Förslaget bygger vidare på rådets slutsatser om den globala strategin för forskning och innovation som antogs 2021 (COM(2021) 252 final). Med begreppet forskningssäkerhet avses hantering av risker kopplade till oönskad överföring av kritisk kunskap, förmågor och teknik som kan påverka EU:s och dess medlemsstaters säkerhet, exempelvis om det som överförs används för militära ändamål i tredjeländer. Begreppet inkluderar även skadligt inflytande på forskning, t.ex. spridning av avvikande narrativ eller sådant som riskerar att begränsa den akademiska friheten. Vidare omfattas etik- eller integritetspåverkan, där kunskap och teknik används för att undertrycka eller underminera grundläggande värderingar.

Med utgångspunkt i full hänsyn till institutionell autonomi och akademisk frihet samt i enlighet med nationella omständigheter och staternas ansvar för nationell säkerhet så innehåller förslaget rekommendationer rörande medlemsstater och forskningsfinansierande respektive forskningsutförande organisationer och stödåtgärder på unionsnivå.

1.2.1 Medlemsstaterna

Medlemsstaterna rekommenderas att utveckla och genomföra en sammanhängande uppsättning policyåtgärder för att förbättra forskningssäkerheten, med beaktande av relevanta principer för ansvarsfull internationalisering. De bör engagera sig i dialog med forsknings- och innovationsintressenter för att definiera ansvar och roller och utveckla en nationell handlingsplan, skapa en stödstruktur, till exempel ett rådgivningscentrum för forskningssäkerhet, för att hjälpa forskare hantera risker relaterade till internationella samarbeten, samt stärka kunskapsunderlag för beslutsfattande inom forskningssäkerhet, inklusive från ett cybersäkerhetsperspektiv och genom policyrelevant forskning. Medlemsstaterna bör vidare uppmärksamma kritiska tekniker identifierade av kommissionen för vidare riskbedömning, förstärka tvärsektoriellt samarbete inom regeringen, inklusive utbildning, forskning och innovation, utrikesfrågor samt underrättelse- och säkerhetstjänster. Informationsutbyte kring analys och forskning mellan offentliga och privata forskningsorganisationer bör underlättas och insikter om utbildnings- och forskningssektorns motståndskraft och effektiviteten och proportionaliteten i tillämpliga forskningssäkerhetspolicier fördjupas. För att säkerställa efterlevnad av EU:s tillämpliga exportkontrollregler för produkter med dubbla användningsområden samt de sanktioner som antagits enligt artikel 29 i avtalet om Europeiska unionen och artikel 215 i EU-fördraget bör nationella åtgärder vidtas särskilt för immateriell tekniköverföring (ITT). Vidare ska medlemsstaterna bidra proaktivt till EU:s samordning i frågan samt tillsammans med privata sektorn utveckla riktad information och vägledning för företag inom privat forskning och innovation.

1.2.2 Forskningsfinansierande organisationer

Forskningsfinansierande organisationer uppmanas att säkerställa att forskningssäkerhet är en integrerad del av ansökningsprocessen, vilket inkluderar att definiera projekts riskprofil och stimulera sökande att identifiera potentiella risker och hot i förväg. Detta innebär också att projekt som väcker uppmärksamhet ("red flags") genomgår en riskbedömning som är proportionerlig mot deras riskprofil och att lämpliga skyddsåtgärder vidtas utan onödig fördröjning eller administrativ börda. Vidare bör kompetens och färdigheter finnas inom den forskningsfinansierande organisationen för att hantera forskningssäkerhetsfrågor effektivt och övervaka projekt genom olika stadier, inklusive att hantera incidenter och icke-efterlevnad.

1.2.3 Forskningsutförande organisationer

Högre utbildningsinstitutioner och andra forskningsutförande organisationer uppmanas att skapa en plattform för informationsutbyte, lärande, utveckling av verktyg och rapportering av incidenter, genomföra riskhanteringsprocedurer, göra noggranna bedömningar av potentiella partners och hantera risker. Vidare föreslås att inkludera grundläggande villkor i forsknings-

samarbetsavtal, respektera grundläggande värden och säkerställa akademisk frihet, utvärdera risker med utländska talangprogram och säkerställa att de följer institutionens regler samt att investera i expertis inom forsknings-säkerhet, utveckla utbildningsprogram och upprätthålla transparens i forskningsfinansiering. Forskningsutförare föreslås enligt rekommendationen också införa åtgärder för dataskydd och cyberhygien och rapportera alla former av diskriminering eller stigmatisering. Institutionerna ska även säkra att vetenskapliga publikationer och all spridning av forskningsresultat är fullt transparenta med hur de har finansierats och vilka som har bidragit till resultaten för att undvika utländska beroenden och intressekonflikter, eller i övrigt påverka forskningens kvalitet och innehåll.

1.2.4 Stödaktiviteter på unionsnivå

För att stödja genomförandet av rekommendationen ska ett antal aktiviteter utföras på unionsnivå. Det handlar om koordinering särskilt genom att använda de styrstrukturer som finns för det europeiska forskningsområdet (ERA) för att höja medvetenheten om forskningssäkerhet och följsamhet av riktlinjer, etablering av ett europeiskt expertiscentrum för forskningssäkerhet, stärkning av medvetenhet om hybridhot, utveckling av metoder för att testa motståndskraft, fortsatt riskbedömning av kritiska tekniker, utveckling av verktyg och resurser för att stödja utbildningsinstitutioner och offentliga och privata forskningsutförande organisationer att visa tillbörlig aktsamhet (due diligence) för potentiella partners, förberedelse av tolkningsvägledning, och stärkande av dialogen med internationella partners.

1.2.5 Uppföljning av rekommendationen

Rekommendationen föreslås att implementeras av medlemsstaterna inom nio månader efter att rekommendationen antagits av rådet. Medlemsstaterna ska då också beskriva för kommissionen hur implementeringen kommer att gå till. Den fortsatta uppföljningen av rekommendationerna föreslås ske genom det Europeiska Forskningsområdets (ERA) uppföljningsmekanism.

1.3 Gällande svenska regler och förslagets effekt på dessa

Rekommendationen har ingen verkan på svenska regler.

1.4 Budgetära konsekvenser / Konsekvensanalys

Rekommendationen har inga budgetära följder.

2.1 Preliminär svensk ståndpunkt

Regeringen välkomnar åtgärder för stärkt forskningssäkerhet och delar synen att i samband med att de internationella spänningarna ökar och forskning och innovation får en allt större geopolitisk betydelse ställs våra forskare och akademiker inför forskningssäkerhetsrisker när de samarbetar internationellt.

Regeringen anser att internationellt forskningssamarbete i många fall är avgörande för excellent forskning och innovation även i en alltmer osäker och polariserad värld med geopolitiska utmaningar där öppenhet och samarbete riskerar att utnyttjas av främmande makt.

Regeringen anser att Sverige och EU i första hand bör sträva efter enhetliga rekommendationer samt relevanta riktlinjer och stödstrukturer på rätt nivå. För att rekommendationen ska kunna implementeras inom nio månader efter antagande är det önskvärt att åtgärder är samordnade från den europeiska nivån till individnivån. Detta kan säkerställa ett effektivt och samordnat system där riktlinjer kan implementeras praktiskt.

Regeringen anser att rekommendationen inte bör leda till ökad administrativ börda eller överlappande ansvar för forskningsfinansierande och utförande institutioner samt för forskare, då detta skulle kunna påverka den vetenskapliga kvaliteten negativt.

Innan nya stödstrukturer implementeras, såsom den föreslagna rådgivande forskningssäkerhetshubben, bör existerande alternativ beaktas som möjliga värdar för ändamålet för att uppnå en kostnadseffektiv lösning.

Öppenhet bör utgöra grunden i internationellt forskningssamarbete, samtidigt som det behöver finnas en medvetenhet om behovet av att skydda nationella intressen, kunskap och teknik och möjlighet att agera därvidlag.

Definitionen av forskningssäkerhet behöver vara tydlig och betona ansvarsfull internationalisering.

Medlemsstaternas ansvar över området nationell säkerhet måste även fortsättningsvis respekteras.

2.2 Medlemsstaternas ståndpunkter

Medlemsstaterna har haft inledande diskussion under vilken rekommendationen välkomnats på ett övergripande plan.

2.3 Institutionernas ståndpunkter

Europaparlamentets ståndpunkter är inte kända.

Rekommendationen har inte gått ut på remiss.

3 Förslagets förutsättningar

3.1 Rättslig grund och beslutsförfarande

Rubriken är inte tillämplig då meddelandet inte innehåller förslag till lagstiftningsakter.

3.2 Subsidiaritets- och proportionalitetsprincipen

Rubriken är inte tillämplig då meddelandet inte innehåller förslag till lagstiftningsakter.

4 Övrigt

4.1 Fortsatt behandling av ärendet

Rekommendationen presenterades första gången för rådsarbetsgruppen för forskning den 29 januari. I denna arbetsgrupp sker den fortsatta behandlingen.

4.2 Fackuttryck/termer